

Upptäck normer!

Här kan du läsa mer om normer, genusnormer och kultur, texten kan användas som ett underlag en introduktion till övningarna i elevtemat [Upptäck normer](#) som vi även rekommenderar för vuxna.

Normer finns överallt

I alla samhällen och i de flesta situationer finns regler för och förväntningar på vad som är tillåtet och inte tillåtet. Dessa regler och förväntningar styr vilka egenskaper, beteenden och värderingar en person förväntas ha för att accepteras och bekräftas. Dessa uttalade eller outtalade regler och förväntningar kallas normer. Normer ser självklart olika ut i olika samhällen, generationer, samhällsklasser och grupper. Somliga normer gäller för alla medlemmar i ett samhälle, medan andra är begränsade till vissa grupper eller situationer. En central norm i de flesta samhällen är "du ska inte döda", medan "du bör ha med dig en present när någon fyller år" är en mindre viktig norm som inte gäller alla i alla sammanhang. Det finns normer som är lagstiftade eller ingår i nedskrivna regelverk. Andra normer är helt oskrivna. Normer är knutna till privilegier och maktskillnader. Att passa in på normen belönas ofta på olika sätt t.ex. genom acceptans och bekräftelse. Att inte passa in på normen får ofta negativa konsekvenser t.ex. förlöjligande eller utslutning.

Att lära sig normer

Att lära sig normer kallas socialisation och sker genom familjen, skolan, fritidsverksamhet, vänner, media etc. Många normer som vi blir uppfostrade till blir självklara för oss. De blir en del av vår personlighet som vi sällan reflekterar över. Man säger att normer på så sätt internaliseras. Tidigt lär vi oss till exempel att tjejer är mer känsliga än killar. Vi glömmer bort att denna föreställning är något vi fått lära oss och att uppfattningen om detta kan vara

annorlunda en annan tid och på en annan plats.

Normer innebär inte att alla inom ett samhälle eller en grupp följer normerna eller alltid är överens om dem. Men även om normer inte följs måste man förhålla sig till dem. De speglar vilka personer, beteenden, egenskaper och värderingar som anses vara accepterade och önskvärda. Beroende på bl.a. kön, sexualitet, ålder, etnicitet, funktionsförmåga, bostadsområde och ekonomi påverkas vi på olika sätt.

Vem är norm?

Normer är det som anses normalt och inte behöver förklaras. För att beskriva det som faller utanför normen behövs ofta ett tillägg som visar att någon avviker från normen. Här är några exempel:

- fotboll - tjejfotboll
- läraren - den turkiska läraren
- idrottaren - den funktionsnedsatta idrottaren
- mamman - den lesbiska mamman
- chefen - den kvinnliga chefen
- sjuksköterskan - den manliga sjuksköterskan
- dans - seniordans

Vi behöver inte säga killfotboll, den svenska läraren, den funktionsobehindrade idrottaren, den kvinnliga sjuksköterskan, den heterosexuella mamman eller den manliga chefen eftersom de utgör normen.

Normer förändras

Normer förändras över tid, en del försvinner och andra byts ut, omtolkas eller omvärderas. Det är viktigt att påpeka att även om normer ger en ledtråd till grundvärderingar och förväntade beteenden i ett samhälle kan de inte helt förklara varför människor handlar som de gör. Människor följer inte alltid alla regler och förväntningar. Ibland bryter vi mot dem medvetet, ibland omedvetet och ibland gör vi egna tolkningar av de förväntningar som finns på oss. Inom våra kulturella ramar improviserar vi utifrån den situation vi befinner oss i.

Ingen är norm

Det finns ingen människa som alltid och i alla situationer passar in på normen. En man som har nordiskt utseende, bär kostym och är 40 år får antagligen ofta ett bättre bemötande och blir tagen på större allvar än många andra. Men om samma man har läs- och skrivsvårigheter eller är ensamstående med två barn kanske han inte får ett lika bra bemötande. En person kan alltså utgöra normen på vissa områden utan att göra det på andra.

Genusnormer

De olika förväntningar som finns på oss beroende på vilket kön vi tillhör präglar vårt liv och påverkar allt från våra yrkesval och hur vi använder vår röst till vår roll i familjen och hur vi uttrycker känslor. Vissa egenskaper, beteenden, kroppar etc. förväntas av tjejer/kvinnor respektive killar/män. Dessa förväntningar kallas genusnormer och begränsar handlingsutrymmet för alla oavsett kön.

En gemensam norm för tjejer och killar är att de förväntas vara heterosexuella och passa in på de rådande förväntningarna för hur en tjej/kille ska vara och bete sig. Detta kallas heteronormen. Heteronormen innebär också att alla förväntas definiera sig som antingen kille eller tjej (vilket skapar svårigheter för t.ex. transpersoner).

Vår könsidentitet har stor betydelse när det gäller att utforma våra egna liv och påverka samhället i stort. Killars/mäns ord väger ofta tyngre än tjejers/ kvinnors och mansdominerade yrkesgrupper har ofta högre lön och högre status. Egenskaper och beteenden som kopplas till killar värderas oftast högre, både statusmässigt och ekonomiskt.

Det finns även en maktobalans inom gruppen kvinnor och gruppen män. Förutom att präglas av genusnormer påverkas vi också av vår sexuella läggning, etniska tillhörighet, hudfärg, klasstillhörighet, funktionsförmåga etc. De genusnormer vi förhåller oss till kan därför se olika ut beroende på vilka grupper vi tillhör och identifierar oss med. Vår möjlighet till makt och privilegier, vare sig vi är kvinnor eller män, påverkas starkt av våra olika gruppstillhörigheter.

Att synliggöra och ifrågasätta de genusnormer vi ofta uppfattar som självklara är en förutsättning för att jämna ut den maktobalans som finns mellan män och kvinnor idag.

Viktigt att tänka på i temat [Upptäck normer!](#)

Ifrågasätt normer: Det är viktigt att ifrågasätta sådant som vi uppfattar som självklart. Om diskussionerna övergår till att handla om vad elever eller pedagoger tycker är "naturligt", rätt eller fel, kan övningarna motverka sitt syfte och befästa de föreställningar som finns i gruppen. Återkom till att normer är inlärd och skiftar beroende på grupp, tid, plats och situation.

Fokusera på normen: När normer diskuteras är det lätt att samtalet går över till att handla om personer eller beteenden som på olika sätt avviker från normen. Om detta händer, försök föra tillbaka samtalet till normen i sig. Vad förväntas för att passa in på olika normer och vilka fördelar har de som gör det?

Reflektera över ditt eget förhållningssätt till normer: Innan du diskuterar normer med elever behöver du som pedagog reflektera över hur du förhåller dig till olika normer. När passar du in på normen och när gör du inte det? Det är viktigt att vara medveten om att vi ofta uppfattar de normer vi själva passar in på eller följer som självklara, naturliga och bättre än andra normer. Utmaningen är att kunna synliggöra alla normer, speciellt de vi själva passar in på, för att inte skapa ett "vi och dom"-klimat.

I [ordlistan](#) hittar du nyckelbegrepp som återkommer.

I temat [Upptäck normer](#) finns följande övningar:

- [Vad är en norm?](#)
- [Vem får gråta i butiken?](#)
- [Osynliga fördelar](#)
- [Dilemmaberättelser](#)
- [Hur går det med jämställdheten?](#)
- [Genusnormer här och där, men när?](#)
- [Normcirkeln](#)

[/vc_column_text][/vc_column][vc_column width="1/6"][/vc_column][vc_row][vc_row][vc_column width="1/1"][vc_empty_space height="32px"][/vc_column][/vc_row]